

Sarunas noslēgušās. Kādi rezultāti un kā tie piepildīsies

Andris Miglavs, Danute Jasjko, Evija Leoke, Ludmila Fadejeva, Armands Vēveris, Valda Bratka, Ruta Filmanoviča, Edgars Selickis, LVAEI

Daudzi jau sākuši aprast ar iedomu, ka pēc Kopenhāgenas 13. decembra nakts lēmuma par iestāšanās sarunu noslēgumu jau esam Eiropas Savienības (ES) dalībvalsts un varam sākt skaitīt ienākošo ES naudiņu savos bankas kontos. Un rēķināt, vai tās pietiks jauno vides, sanitārijas prasību izpildei un - vienkārši - uzņēmumu konkurētspējas sasniegšanai. Taču - vai esam apzinājuši pieejamos ES finansu papildresursus, atvērtās tirgus iespējas un nosacījumu kopu, kas jāizpilda, lai sarunu rezultāti vērstos realitātē?

Šajā pirmajā un samērā īsajā analītiskajā apskatā par sarunu rezultātā gūtajām iespējām Latvijas lauksaimniecības izaugsmei mēs **varam atbildēt tikai uz dažiem jautājumiem:**

- ar ko noslēdzās iestāšanās sarunas sadaļā “Lauksaimniecība” ar ražošanu un lauku attīstību saistītajos jautājumos;
- kā vērtējams sarunu gaitā panāktais progress;
- kā pelnīs Latvijas lauksaimnieki pēc iestāšanās ES;
- vai iestāšanās noteikumi ir izdevīgi Latvijas lauksaimnieku un lauku sabiedrībai;
- kā iestāšanās ES ietekmēs Latvijas lauksaimniecības attīstību, vai Latvijas lauksaimniecībai ir izaugsmes iespējas.

Savus vērtējumus balstīsim uz sarunu dokumentos iekļauto informāciju un LVAEI veiktajiem aprēķiniem, koncentrējoties uz galveno sektoru izaugsmes apjomu, ienākumiem, valsts atbalsta lielumu un tā finansēšanas avotiem, kā arī ražošanas pamatresursu – zemes, darbaspēka izmantošanu.

Aprēķinos esam izmantojuši **dažādas analītiskās metodes** - gan statiskās (kas pieņem par nemainīgiem esošās ražošanas apjomus un struktūras), gan dinamiskās, kas ļauj prognozēt arī ražošanas apjomu un struktūras pārmaiņas atkarībā no izmantotajiem politikas instrumentiem un to intensitātes. Veicot aplēses, esam balstījušies gan uz **2001. gada Lauksaimniecības Kopaprēķina (EEA) rezultātiem**, lai vērtētu kopējās sektora ienākumu pārmaiņas, gan **2000. gada SUDAT (FADN) datu bāzes informāciju**, lai prognozētu iestāšanās ES ietekmi uz dažāda veida saimniecībām, kas atšķiras pēc savas specializācijas. Nākotnes pārmaiņu analizēšanai esam lietojuši arī **dinamisko reģionālo lauksaimniecības sektora daļējā līdzsvara optimizācijas modeli (LAPA)**, par kuru esam rakstījuši jau iepriekš). Esam pētījuši gan saimnieku iespējamus ieguvumus, gan šo ieguvumu finansēšanas avotus. Visi tālākie vērtējumi izdarīti, **balstoties uz pieņēmumiem, ka:**

- Latvijas parakstīs pievienošanās ES līgumu;
- Latvijas sabiedrība referendumā nobalsos par iestāšanos ES;
- Latvija spēs izpildīt visas apņemšanās, kas dotas iestāšanās sarunu laikā un izriet no ES likumdošanas;
- Latvija vēlēsies izmantot tās lauksaimniecības un lauku attīstības atbalsta iespējas, ko sniedz iestāšanās sarunu procesā paredzētie noteikumi.

I Sarunu rezultātu kopsavilkums

Latvija ir spējusi vienu no pēdējiem četriem lielajiem soļiem, lai 2004. gada 1. maijā kļūtu par ES dalībvalsti. Lauksaimniecībai tas nozīmēs jau agrāk nosaukto (AgroPols, 2002., 3. laidieni) principu īstenošanos:

*1. Latvijā jau tūlīt pēc iestāšanās tiek realizēta ES pašlaik spēkā esošā **Kopējā lauksaimniecības politika (KLP)**, kaut arī ar atsevišķām novirzēm, kas tomēr nesaistās ar Eiropas koptirgus organizāciju pamatelementiem;*

2. Latvija uzreiz pēc kļūšanas par dalībvalsti iekļaujas vienotajā Eiropas tirgū, gan gūstot brīvu pieeju visu citu valstu patērētājiem, gan arī pilnībā atverot savu tirgu pārējo ES dalībvalstu, tajā skaitā pašreizējo kandidātvalstu ražotājiem;

3. Latvijas iestāšanās finansēšanas maksimālos apmērus iezīmējuši ES valstu vadītāju Berlīnes 1999. gada tikšanās laikā noteiktie budžeta griesti, kurus apstiprināja 2002. gadā Briseles tikšanās laikā. Un tie nozīmē pakāpenisku tiešo maksājumu izlīdzināšanu ar pašreizējās dalībvalstīs (ES-15) īstenotajiem, un mūsu maksājumu pieaugums notiks uz ES-15 valstu maksājumu samazināšanas rēķina pēc 2006. gada.

Vērtējot konkrētos sarunu rezultātus, uzmanību pievēršīsim:

- Latvijai noteiktajiem references rādītājiem;
- tiešo maksājumu finansēšanas shēmai un Latvijas valsts izšķirumiem šajā jomā;
- sektoram pieejamo naudas plūsmu apjomiem un to avotiem.

1. Kvantitatīvie stūrakmeņi un to ekonomiskā vērtība

Iestāšanās sarunas nozīmēja arī vienošanos par virkni kvantitatīvo rādītāju, kas KLP ietvaros noteiktu Latvijas lauksaimniecībai iespējamo saņemamā atbalsta apjomu pēciestāšanās laikā.

1.1. References rādītāji

Šie rādītāji apkopoti 1. tabulā. Salīdzinājumam, līdztekus Kopenhāgenas skaitļiem, iekļauti arī 2001. gada statistikā oficiāli uzrādītie saturiski tuvāk atbilstošie Latvijas faktiskie rādītāji, kā arī ES pozīcijai sarunu sākumā - 30. janvārī - publicētie atbilstošie rādītāji. Lielākais progress sarunu gaitā panākts piena, cietes, cukura un liellopu gaļas nozarē, kā arī laukaugu references ražības noteikšanā. Kā parādījām iepriekšējā *AgroPola* laidienā, Latvijas, un Baltijas kopējie, šā gada sarunās sasniegtie uzlabojumi nozīmīgi pārsniedz citu kandidātvalstu panākumus.

1. tabula. Sarunu rezultāti un Latvijas 2001. gada rādītāji

Nozare	Rādītājs	Vienība	LV - 2001 BA	30.01.2002. EU 0	Kopenhāgena EU F	EU F/EU 0 =%
			4.	5.	6.	
Laukaugi: kvieši, rudzi, mieži, auzas, tritikāle, griķi, pākšaugi, rapši, lini, skābbarības kultūras	References platība. Praktiski ierobežo maksājumu, bet ne ražošanas apjomu	tūkst. ha	455,2	484,7	443,6	92
	References ražība. Izmanto TM likmju (ne ražošanas intensitātes) aprēķināšanā	t/ha	2,09	2,03	2,50	123
Šķiedras lini	Kompensācijas fabrikām. Saņem par augstas cenas maksāšanu zemniekiem	t	800	361 - garšķ. 1106 - īsšķ.	361 - garšķ. 1313 - īsšķ.	114
Cukurbietes	Cukura ražošanas kvota. Reāli ierobežo "ekonomiski izdevīgā" cukura ražošanas apjomu	tūkst. t	66	52,5	66	127
Kartupeļu ciete	Cietes ražošanas kvota. Par šāda cietes apjoma ražošanu tiek maksāta cenu pazeminoša kompensācija	tūkst. t	3,7	3,4	5,8	168
Piens	Piena pārdošanas kvota. Reāli ierobežo tirgū nonākošā piena daudzumu, par pārsniegumu valsti sodot	tūkst. t	505	489,47	695,4	142
	Kvotas rezerve, pierādāma 2006. gadam				33,25*)	146
Liellopi	Liellopu speciālā prēmija. Par šo dzīvnieku skaitu iespējams saņemt noteikto piemaksu	Prēmiju skaits	13000	70200	70200	100
	Zīdītājgovju prēmija	Prēmiju skaits	4500	2021	19400	960
	Kaušanas prēmija	Prēmiju skaits	57370	124320	124300	100
	Teļu (1-7 mēn.) kaušanas prēmija	Prēmiju skaits	11440	53300	53300	100
	Ekstensifikācijas prēmija	Prēmiju skaits	14800	72220	89600	124
	Nacionālā aploksne. Naudas summa nozarē, izmantojama pēc valsts ieskatiem	tūkst. LVL	-	785	785	100
Aitas	Aitu māšu prēmija	Prēmiju skaits	5000	18437	18400	100
	Nacionālā aploksne	tūkst. LVL	-	10,0	11,2	111
Medus	Bišu saimes	Stropu skaits	47900	54000	54000	100

1.2. tiešo maksājumu likmes

Katrs no šiem rādītājiem nozīmē kādu **ekonomisku ieguvumu noteiktai ražotāju grupai**. Vairumā gadījumu tie ir **tiešie maksājumi (TM)** konkrētu nozaru ražotājiem.

Šo maksājumu plānotās likmes parādītas 2. tabulā. Aprēķini veikti, pieņemot Latvijas lauksaimniekiem iespējami labvēlīgāko Latvijas valdības lēmumu par lauksaimniecības politikas finansēšanu jau pēc iestāšanās ES. Salīdzinājumam - likmes, kas izrietēja no ES pozīcijas gada sākumā.

2. tabula. Latvijai paredzētie ES tiešie maksājumi 2004.-2006.gadā, LVL/vienību

		EU0 (2004.g.)	EU0 (2004.g.)	EU0/EU0 =%	EU0 (2005.g.)	EU0 (2006.g.)
Hektārmaksājumi	Ls/ha	19,14	51,11	267	55,76	60,40
Par cietes kartupeļiem	Ls/t	3,92	8,62	220	9,40	10,19
piena ražošanas	Ls/t	0	0	0	2,04	4,41
Liellopu speciālā prēmija	Ls/dzīvn.	30,98	68,15	220	74,34	80,54
Zīdītājgovju prēmija	Ls/dzīvn.	29,50	64,90	220	70,80	76,70
Kaušanas prēmija	Ls/dzīvn.	11,80	25,96	220	28,32	30,68
Kaušanas prēmija teļiem	Ls/dzīvn.	7,38	16,23	220	17,70	19,18
Ekstensifikācijas prēmija	Ls/dzīvn.	5,90	12,98	220	14,16	15,34
Papildus maksājumi liellopiem	Ls/dzīvn.	4,42	4,42	100	4,42	4,42
aitu māšu prēmija	Ls/dzīvn.	3,10	6,81	220	11,15	13,09
Papildus maksājumi aītām	Ls/dzīvn.	0,61	0,61	100	0,61	0,61
bišu saimes	Ls/stropu	0,22	0,67	305	0,80	0,93

Piezīme: * Vidējais kurss ir EUR 1=Ls 0,59 (CSP dati)

Avots: LVAEI aprēķini pēc sarunu rezultātiem

1.3. Cenas

Tomēr atsevišķās nozarēs, īpaši cukura un piena ražošanā, ražotāju ieguvums noteikto kvotu rezultātā galvenokārt veidosies no augstākām pārdošanas cenām. Arī putnkopības un cūkkopības produkcijas ražotājiem būtu jāreķinās galvenokārt ar tirgus dotajiem ieņēmumiem. Kādas būs faktiskās cenas pēc iestāšanās ES, šodien nav iespējams precīzi prognozēt. Tā ir pārāk tāla nākotne. Tomēr dažās nozarēs to esam mēģinājuši iezīmēt (3. tabula). Kā redzams, tieši kvotētajās cukura un piena, kā arī linu nozarēs paredzams lielākais cenu pieaugums. Savukārt divās citās Latvijai nozīmīgajās lauksaimniecības nozarēs, kuras nav kvotētas un kurās nav ES KLP tiešo maksājumu, iespējams pat cenu samazinājums (tiesa, daļēji to kompensētu par laukaugu ražošanu saņemtie tiešie maksājumi).

3. tabula. Lauksaimniecības produkcijas cenas, LVL/t

	Latvijas faktiskās 2001.g. BA scenārijs	Eiropas savienībā 2004. – 2006.g. EU 0 un EU F scenāriji	Pārmaiņas %
Kvieši	57.63	62.41	8
Rudzi	52.43	59.55	14
Mieži	53.51	62.58	17
Auzas	52.89	63.53	20
Pārējie graudaugi	44.29	53.97	22
Pākšaugi	121.72	100.93	-17
Rapsis	121.76	111.02	-9
Linšķiedra	59.65	180.00	202
Cukurbietes	19.34	25.91	34
Kartupeļi	23.00	26.87	17
Piens	93.56	150.95	61
Liellopu gaļa (kautmasā)	810.40	1019.39	26
Cūkgaļas (kautmasā)	1042.90	812.53	-22
Aitas	1052.60	1287.07	22
Putnu gaļas	899.71	685.74	-24
Medus	1000.00	1565.14	57

1.1. Tiešo maksājumu ieviešana un finansēšanas iespējas

Kandidātvalstīm iestāšanās sarunu laikā izdevās panākt nozīmīgus uzlabojumus tiesībās nodrošināt saviem lauksaimniekiem konkurētspējīgu TM līmeni. ES ne tikai atzinusi TM loģisku nepieciešamību jaunajām dalībvalstīm, bet arī piekritusi, ka 25% līmenis no ES esošajās dalībvalstīs piemērotā ir pilnīgi nepietiekams. Sarunu noslēgumā nosauktā TM uzsākšanas likme ir 55% ar turpmāku ikgadēju pieaugumu.

Ko nozīmē šī likme

2. tabulas pēdējā ailē ir parādītas TM likmes, kādas tās būtu, ja Latvijā uzreiz pēc iestāšanās 2004. gadā šie maksājumi tiktu īstenoti pilnīgi atbilstoši pašreizējai ES likumdošanai. ES dalībvalstis uzskatīja, ka šāds krass ieņēmumu pieaugums nebūtu pieļaujams nedz finansiālu apsvērumu dēļ - to neizturētu Berlīnē apstiprinātie un Briselē pārāpstiprinātie paplašināšanās ES budžeta griesti, nedz iespējamā ienākumu šoka dēļ jaunajā dalībvalstīs, kas kavētu sektora tautsaimnieciskās efektivitātes palielināšanos.

Tāpēc ir noteikts pakāpeniskas TM ieviešanas grafiks, kas izteikts procentos no ES-15 pašlaik (laika posmam no 2004. līdz 2006. gadam) un 2006. gadā (laika posmam pēc 2006. gada) noteiktajām TM likmēm - pie nosacījuma, ka jaunajās dalībvalstīs piemēroto TM likmes nekādā gadījumā nepārsniegs ES tajā brīdī spēkā esošās likmes. Grafiski tas parādīts 1. attēlā.

Tomēr visticamāk, ka 2009. gadā Latvijas laukaugu ražotāji saņems mazākus par 2. tabulā nosauktajiem TM, jo Briseles budžeta griesti paredz faktisku TM likmju samazināšanos pēc 2006. gada ES-15 dalībvalstīs, lai ierobežotā budžeta apstākļos varētu finansēt jauno dalībvalstu TM likmju palielinājumu.

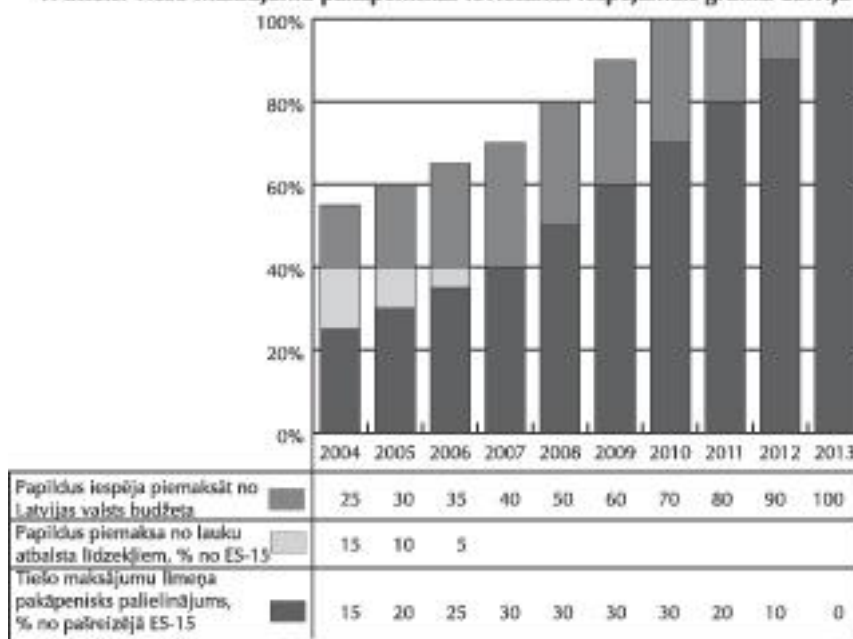
Jāuzsver, ka **ES sarunu gaitā principā nav mainījusi savu sākotnējo pozīciju** par 25% TM likmes attiecināšanu uz jaunajām dalībvalstīm 2004. gadā ar 5% palielinājumu nākamajos 2 gados.

ES tikai **devusi tiesības jaunajām dalībvalstīm papildināt ES KLP TM ar papildmaksājumiem**. Turklāt **liela daļa (pēc 2006. gada - visi) no papildmaksājumiem finansējami no dalībvalsts pašas budžeta 100% apmērā**.

Tādējādi **tikai tad, ja Latvijas valdība tā lems, Latvijas lauksaimnieki jau 2004. gadā varēs saņemt TM 55% līmenī no ES-15 piemērotajiem**. Un 2004.-2006. gadā šie maksājumi tiktu finansēti no trīs avotiem:

- ES budžetā TM atvēlētās daļas;
- ES un Latvijas kopfinansētās Lauku attīstības programmas, (par to stāstīts *AgroPola 23.* laidienā);
- no nacionālā budžeta.

1. attēls. Tiešo maksājumu pakāpeniskās ieviešanas iespējamais grafiks Latvijā

Avots: ZM

1. attēls. Tiešo maksājumu pakāpeniskās ieviešanas iespējamais grafiks Latvijā

Avots: ZM

1.2. Papildu pasākumi Latvijas KLP Lauku attīstības programmai

Sarunu noslēgumā ES beidzot izpratusi piensaimniecības un citu lauksaimniecības ražošanas nozaru ieguldījumu arī Latvijas lauku vides uzturēšanā. Tāpēc sarunu noslēguma dokumentā iekļauta Eiropas Komisijas deklarācija, kurā ES piekrīt, ka Latvija, izmantojot ES lauku attīstībai paredzētos līdzekļus un papildinot tos ar savu līdzfinansējumu (kā jau tas šādu līdzekļu apgūšanas pamatprincipos noteikts) sakārto savas pamestā lauksaimniecības zemes līdz labam agrovides stāvoklim.

Faktiski tas kļuva par 8. iespējamo pasākumu Latvijas KLP Lauku attīstības plānam (līdztekus tiem citiem, par ko rakstīts šajā pielikumā ievietotajā rakstā "Kā klāsies Latvijas laukos pēc iestāšanās ES").

2. Sarunu rezultātu ekonomiskais novērtējums

Kā naudas izteiksmē vērtējami iepriekšējie *sausie* kvantitatīvie rādītāji? Vai tie patiešām rada labvēlīgāku vidi Latvijas lauksaimniecības attīstībai?

2.1. Pieņēmumi

Vērtējot Latvijas lauksaimniecības integrācijas ES pamatnosacījumus, LVAEI veica analītiskos aprēķinus **saskaņā ar pieņēmumu kopumiem (scenārijiem)**, kas formulēti, balstoties uz noslēguma vienošanās starp Latviju un ES, kā arī sarunu gaitā izteikto sākotnējo EK piedāvājumu. Šeit analizēt divi galvenie attīstības scenāriji, salīdzinājumam pievienojot Latvijas lauksaimniecības 2001. gada rādītājus.

- **EU 0** – ja būtu īstenojusies 2002. gada janvārī publicētā ES pozīcija (par to rakstīts arī *AgroPola* - 3.- 5. un arī citos laidienos). Raksturīgās iezīmes - zemi references un kvotu rādītāji, bet Koptirgus organizācijas (KTO) ietvaros īstenoto tiešā atbalsta maksājumu lielums Latvijas lauksaimniecībai noteikts kā pieaugošs no 25% ar kopumā 10 gadu ilgu pārejas periodu līdz politikas pilnīgai izlīdzināšanai.
- **EU F** – Kopenhāgenā norunātie references rādītāji un TM - kā pieaugošs lielums - sākas no 55% 2004. gadā ar kopumā 8 gadus ilgu pārejas periodu līdz politikas pilnīgai izlīdzināšanai. Turklāt daļa TM tiek finansēta no **ES Lauku attīstības maksājumiem** (15%, 10% un 5% papildu procenti attiecīgi 2004., 2005. un 2006. gadā) un no **Latvijas nacionālā budžeta** (15%, 20%, 25% papildu procenti attiecīgi 2004., 2005. un 2006.gadā).
- **BA** – īstenosies no ES neatkarīgs Latvijas attīstības variants, un nacionālā lauksaimniecības politika turpināsies bez būtiskām pārmaiņām. Ražošanas attīstību neierobežos investīciju finansēšanas resursu trūkums un nepieejamība. Te ievērtēti Latvijas esošās lauksaimniecības politikas pasākumi: ražošanas kvota cukuram, hektārmaksājumi laukaugiem, tiešie maksājumi par dzīvniekiem un maksājumi par saražotiem cietes kartupeļiem.

EU 0 un BA scenāriji tika izstrādāti, lai izveidotu salīdzinājuma bāzi reālam lauksaimniecības integrācijas scenārijam (EU f), ekonomiski vērtējot iespējamus ieguvumus un zaudējumus, Latvijai iestājoties ES. Galvenās atšķirības starp iepriekš aprakstītajiem scenārijiem ir parādītas 1. tabulā.

Scenārijos pieņemts, ka ražotāju cenu līmeņi ir vienādi visos pievienošanās ES scenārijos (3. tabula). Sakarā ar paredzēto iestāšanās laiku, visos scenārijos ES KLP ietekmes vērtējums sākas tikai 2004. gadā.

Kopumā Latvijas lauksaimniecības sektora attīstība ir vērtēta laika posmā no 1999. līdz 2007. gadam, ievērojot katra izmantojamā analītiskā līdzekļa analizēšanas un prognozēšanas iespējas. Turklāt aprēķinos kā bāzes periods pieņemts 1999.-2001. gads, kas raksturots ar:

- Latvijas lauksaimniecības attīstības stāvokli (ražošanas apjomi, produktivitāte, iesaistītie resursi un izmaksas),
- situāciju un tās attīstības prognozēm Eiropas un pasaules tirgū;
- Latvijā izmatoto lauksaimniecības atbalsta politiku.

2.2. KLP pasākumu ietekmes analītiskais vērtējums

KLP ieviešanas ietekme uz sektoru vērtējama, **summējot nozīmīgāko KTO elementu** –

- tirgus cenu atbalsta pasākumu un kvotas,
- tiešo maksājumu,
- lauku un saimniecību attīstības pasākumu**

ietekmi uz sektora attīstības rādītājiem. Aprēķinu procesā visi scenāriji tika balstīti uz nosacījumu, ka 2001. gada lauksaimniecības ražošanas struktūra nemainīsies līdz 2006. gadam, bet ražošanas apjomi tika prognozēti, arī ņemot vērā ES kvotu noteiktos ierobežojumus un references apjomus.

2.2.1. Tirgus cenu atbalsts

Tirgus cenu atbalsta ietekme vērtēta kā sektora produkcijas vērtības pieaugums (vai samazinājums), ievērojot produkcijas pārdošanas cenu pārmaiņas (3. tabula). Turklāt tiek analizēti abi ietekmējošie faktori - gan cenu līmeņa prognozējamās pārmaiņas (cenu ietekmes faktors), gan ražojamās produkcijas prognozējamās apjomu pārmaiņas (daudzuma ietekmes faktors). Šajās prognozēs ievērtēts Programmā 2000 paredzētais pārdošanas cenu samazinājumus labībām un pienam. Linšķiedras ES cenu prognoze 2004. - 2006. gadam balstās uz ekspertu vērtējumu par īsās un garās linšķiedras pasaules cenu līmeni 2004. - 2006. gadā. Cenu prognozes ir balstītas uz pieņēmumu, ka Latvijā ražotāju cenas varētu būt līdz pat par 10 - 20% zemākas nekā vidēji ES.

4.tabula. Nozīmīgāko lauksaimniecības nozaru produkcijas vērtības pārmaiņas ES tirgus cenu atbalsta ietekmē, milj. Ls

	Produkcijas vērtība tirgus cenās (milj. Ls)			Cenu ietekme (milj. Ls)	Daudzuma ietekme (milj. Ls)		Sarunu rezultāts (EUF-EU0)	
	BA	EU0	EUF		EU0, EUF	EU0	EUF	milj. Ls
Kvieši	26	28.7	27.5	2.2	0.5	-0.7	-1.2	96
Rudzi	5.6	6.5	6.2	0.8	0.1	-0.2	-0.3	96
Mieži	12.4	14.7	14.1	2.1	0.3	-0.4	-0.6	96
Auzas	4.4	5.3	5.1	0.9	0.1	-0.1	-0.2	96
Pārējie graudaugi	2.5	3.1	2.9	0.5	0.1	-0.1	-0.1	96
Pākšaugi	0.5	0.4	0.4	-0.1	0	0	0	95
Rapsis	1.6	1.5	1.4	-0.1	0	0	-0.1	96
Linšķiedra	0.1	0.3	0.3	0.2	-0.1	0	0	113
Cukurbietes	8.8	9.3	11.8	3	-2.4	0.1	2.5	127
Kartupeļi cietei	0.4	0.5	0.8	0.1	0	0.3	0.3	168
Piens (pārdošana)	47.2	73.9	110	29	-2.3	33.8	36.1	149
Liellopu gaļa (kautmasā)	15.4	20.5	32.5	4	1	13.1	12.1	159
Cūkgaļas (kautmasā)	33	25.7	25.7	-7.3	0	0	0	100
Aitas	0.4	0.6	0.6	0.1	0.1	0.1	0	100
Putnu gaļas	6.5	5	5	-1.5	0	0	0	100
Medus	1	1.6	1.6	0.6	0	0	0	100
KOPĀ	165.8	197.4	245.9	34.5	-2.6	45.9	48.5	125

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem

Vērtējot ieņēmumu pārmaiņas no jaunām cenām pie 2001. gada ražošanas apjomiem (4. tabula), var secināt, ka iestāšanās sarunas lauksaimnieku ieņēmumus cenu pieauguma rezultātā īpaši būtiski palielinājušas piena un liellopu nozarē, attiecīgi par Ls 29 milj. un Ls 4 milj. bet,

salīdzinot ar 2001. gada līmeni - pat par Ls 63 milj. piena nozarē, piemēram. Piesardzīgu cenu prognožu rezultātā vērtēts, ka cūkgaļas un putnu gaļas ražošanā sektora kopieņēmumi no tāda paša apjoma produktu pārdošanas, Latvijai iestājoties ES, varētu samazināties attiecīgi par Ls 7,3 milj. un Ls 1.5 milj. Kopumā, cenu pārmaiņu rezultātā Latvijas lauksaimniecības sektora ieņēmumi varētu palielināties par vairāk nekā Ls 30 milj. Atšķirībā no janvāra piedāvājuma, sarunās panāktie references rādītāji nodrošina arī ražošanas daudzumu pārmaiņu pozitīvo ietekmi uz sektora ieņēmumiem. Daudzuma pārmaiņu ietekmē lielākais ieņēmumu pieaugums būtu piena un liellopu gaļas ražotājiem, attiecīgi par Ls 33,8 milj. un Ls 13.1 milj.

2.2.2. Tiešo maksājumu ietekme uz Latvijas lauksaimniecības sektora ieņēmumiem

Tiešmaksājumu ietekme vērtēta kā sektora ražotāju ieņēmumu palielinājums tiešo maksājumu ietekmē, pieņemot, ka:

- visi ražotāji izpildītu maksājumu saņemšanai noteiktās kvalificēšanās prasības,
- tiek izmantota ES likumdošanā paredzētā pilnā (standarta) tiešmaksājumu administrēšanas sistēma.

5. Tabula. No sarunu rezultātiem izrietošā Latvijas tiešo maksājumu 'aploksne' un tās finansēšanas avotu sadalījums

%	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Latvijai piešķirta procentuāla likme no ES TM 100% līmeņa, kopā	55	60	65	70	80	90	100	100	100	100
- TM daļa no ES TM paredzētiem līdzekļiem, %	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
- TM daļa no Lauku attīstības līdzekļiem	15	10	5							
- TM daļa no Nacionāla Budžeta	15	20	25	30	30	30	30	20	10	0
Tūkst. LVL	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Latvijai aprēķinātā TM aploksne, tūkst Ls.	35 196	39 806	44 662	49 766	56 875	63 985	71 094	71 094	71 094	71 094
-TM daļa no ES TM paredzētiem līdzekļiem	15 998	19 903	24 049	28 438	35 547	42 656	49 766	56 875	63 985	71 094
-TM daļa no Lauku attīstības līdzekļiem	9 599	6 634	3 436	0	0	0	0	0	0	0
-TM daļa no Nacionāla Budžeta	9 599	13 269	17 178	21 328	21 328	21 328	21 328	14 219	7 109	0

Avots: LVAEI aprēķini, pēc nepublicētiem iestāšanās sarunu dokumentiem

Kā redzams, ja Latvijas valsts vēlētos pēc iestāšanās ES izmantots savas tiesības izlīdzināt konkurētspējas noteikumus savas valsts lauksaimniekiem, valsts budžetam tas tieši izmaksātu līdz Ls 21,3 milj. 2007. gadā pieaugošas summas, kas vien 2011.gadā sāktu samazināties. **Sarunās panāktais atļāvums Latvijai palielināt tiešmaksājumu likmes, lielā mērā nozīmē vienīgi atļauju tērēt Latvijas valsts budžeta resursus KLP paredzēto TM finansēšanai savā valstī.**

Salīdzinot prognozējamo ES atļauto TM apjomu ar Latvijā pašlaik izmantotajiem lauksaimniecības tiešmaksājumiem, lielākajai daļai nozaru ieņēmumi no tiešmaksājumiem palielinātos, izņemot linšķiedras, piena un cūkgaļas nozares. Kaut gan jāievēro, ka sarunu rezultātā ir panākta vienošanās, ka Latvijai būs tiesības cūkgaļas un linu sektorā sākotnēji saglabāt daļu no pašreizējiem atbalsta maksājumiem, tos 5 gadu laikā pakāpeniski izbeidzot.

Tiešmaksājumu ietekmes novērtēšanu sarežģa arī iespēja izvēlēties vienu nosauktajā administrēšanas sistēmām, kas nozīmē pilnīgi citus maksāšanas noteikumus - saņēmēju loku,

atbilstības kritērijus, maksāšanas likmes. Šās īpatnības, kas saistītas ar vienkāršotās maksājumu shēmas izmantošanu, aplūkosim kādā publikācijā nākošajos AgroPola laidienos.

Tomēr jāuzsver, ka **faktiski izmaksājamā tiešmaksājumu summa Latvijā noteikti atšķirsies no šeit aprēķinātās tās samazināšanās virzienā**, pie tam, neatkarīgi no izvēlētās maksājumu administrēšanas sistēmas - starndartsistēmas vai vienkāršotās sistēmas. Iemesls tam ir ražošanas struktūras (īpaši lopkopībā) tieša neatbilstība piešķirtajai maksājumu aploksnei un spēkā esošais noteikums, kas pieļauj vienīgi individuālās maksājumu summas samazināšanu pieteikumu skaita pārsnieguma gadījumā, bet nepieļauj pielietojamās maksājumu likmes palielināšanu mazāka pretendenta skaita gadījumā.

2.2.3. KLP lauku attīstības pasākumi un lauksaimniecības sektora ieņēmumi

Papildus lauksaimniecības produkcijas ražošanas atbalsta pasākumiem, liela ietekme uz sektora ieņēmumiem ES KLP atvēlēta lauku un saimniecību attīstības pasākumiem.

Saskaņā ar publicētajiem indikatīvajiem rādītājiem, **Latvijas lauku attīstības plānā iekļaujamajiem pasākumiem** pieejamā saistību summa 2004. gadā varētu pārsniegt Ls 55 milj., ieskaitot arī Latvijas valsts līdzfinansējumu (6.tabula).

Tomēr ne visu šo resursu izmantošana ir tieši saistāma ar lauksaimniecības produkcijas ražošanu, daļa varētu būt novirzāma ar lauksaimniecības ražošanas pārtraukšanu saimniecībās saistītiem strukturāliem pasākumiem. Detalizētāks pasākumu apraksts rakstā "Kā klāsies Latvijas laukos pēc iestāšanās Eiropas Savienībā".

Papildus šiem ieņēmumiem, lauksaimniecību un lauku ekonomiku varētu stiprināt no struktūrfondiem saņemamais atbalsts 26- 40 **milj. Ls apmērā no EAGGF Vadības (struktūras) daļas investīcijām lauku ekonomikas pārstrukturēšanā.**

Kopējais prognozējamais no ES Lauksaimniecības fonda Vadības (struktūras) daļas pieejamais resursu apjoms kopā ar Latvijas valsts līdzieguldījumu) varētu nedaudz pārsniegt 28 milj.Ls 2004. gadā, pieaugot līdz 42 milj.Ls 2006. gadā. Tomēr arī no šiem resursiem tikai daļa tieši saistītos ar lauksaimniecības ražošanu, bet pārējā tiktu novirzīta lauku ekonomikas stiprināšanai.

2.2.4. Ieņēmumu pārmaiņu kopvērtējums

a) No lauku saimnieku viedokļa

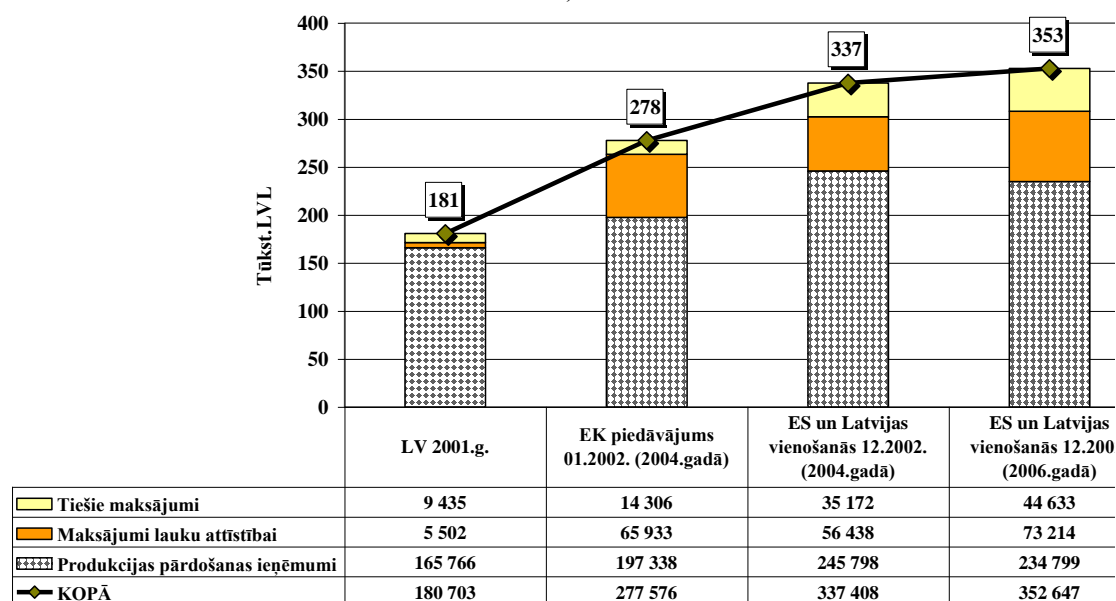
No 6. tabulā iekļautajiem rādītājiem skaidri redzams, ka 2002. gada laikā notikušo iestāšanās sarunu rezultātā panāktais naudas plūsmas limits Latvijas lauksaimniecībai palielināts par gandrīz 60 milj. Ls 2004. gadā, turpmāk vēl pieaugot. (2.attēls) Galvenais ieņēmumu iespējamā pieauguma avots ir ieņēmumi no produkcijas pārdošanas tirgū lielāku piena un cukura pārdošanas kvotu kontekstā. Nozīmīgas ir arī TM pieauguma iespējas.

6. tabula. Latvijas lauksaimniecības un lauku tiešais finansiālais ieguvums no iestājas ES, tūkst. LVL

	Latvijas faktiskais 2001. gadā	EK piedāvājums 01.2002. (EU0)	ES un Latvijas vienošanās 12.2002. (EU0)	
			2004	2006
Lauksaimniecības (un lauku) ieņēmumu veidošanās		2004	2004	2006
1. Tiešmaksājumi:	9 435	14 306	35 196	44 661
1.1.laukkopībā	4 806	8 930	22 953	27 126
1.2.lopkopībā	4 629	5 376	12 243	17 535
2. Lauku attīstība	5 502	65 933	56 334	73 191
3. Saimniecību ieņēmumi no tirgus	165 766	197 338	245 798	234 799
4. Struktūrfondu resursi lauksaimniecībai un lauku attīstībai		26 840	26 840	42 120
<u>KOPĀ</u>	<u>180 703</u>	<u>304 416</u>	<u>364 168</u>	<u>394 771</u>
Maksājumu finansēšanas avoti	Latvijas faktiskais 2001. gadā	EK piedāvājums 01.2002. (EU0)	ES un Latvijas vienošanās 12.2002. (EU0)	
		2004	2004	2006
ES budžets, t.sk.:	4 127	81 092	82 784	106 050
-Garantiju daļa TM		14 306	15 998	24 049
-struktūrfondi		14 040	14 040	20 700
-Garantiju daļa Lauku attīstībai	4 127	52 746	52 746	61 301
Latvijas valsts budžets, t.sk.:	10 810	25 987	35 585	53 923
-Līdzfinansējums ES LA	1 376	13 187	13 187	15 325
-Līdzfinansējums ES strukt.fonciem		12 800	12 800	21 420
-tiešiem maksājumiem	9 435	0	9 599	17 178
Patērētāji	165 766	197 338	245 798	234 799

2. attēls. Latvijas lauksaimnieku ar produkcijas ražošanu saistīto ieņēmumu pieaugums, iestājoties ES (saskaņā ar ES un Latvijas vienošanos 12.2002. (EU F)), tūkst. Ls.

Lauksaimniecības sektora ieņēmumi veidošanās, tūkst. LVL

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem

b) No sabiedrības finanšu viedokļa

Tomēr, ja analizē šīs naudas plūsmas finansēšanas avotus (7. tabula), skaidri redzams, ka ES budžeta daļa šajā apjomā nav nozīmīgi palielinājusies. Palielinājums ir tikai 1,5 milj.Ls., salīdzinot ar gandrīz 10 milj. Ls lielu nacionālā budžeta līdzekļu vajadzības palielinājumu.

7. tabula. Latvijai paredzēto maksājumu finansēšanas avoti, tūkst. LVL

	Latvijas faktiskais	EK piedāvājums 01.2002. (EU0)	ES un Latvijas vienošanās 12.2002. (EU F)	
	2001. g.	2004.	2004.	2006.
ES budžets, t.sk.:	4127	81092	82784	106050
• Garantijas daļa tiešajiem maksājumiem		14306	15998	24049
• Garantijas daļa Lauku attīstībai	4127	52746	52746	61301
• struktūrfondi		14040	14040	20700
Latvijas valsts budžets, t.sk.:	10810	25987	35585	53923
• tiešiem maksājumiem	9435	0	9599	17178
• līdzfinansējums ES lauku attīstībai	1376	13187	13187	15325
• līdzfinansējums ES struktūrfondi		12800	12800	21420

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem

Gandrīz 60 milj. Ls palielinājumu lauksaimnieku ieņēmumos nodrošinātu pircēji - gan Latvijas, gan citu valstu, pērkot Latvijas lauksaimnieku saražoto produkciju un par to maksājot nedaudz dārgāk.

2.3. Sektora ienākumu novērtējums

Izmantojot iepriekšējos pieņēmumus un Latvijas lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina metodoloģiju un sagatavoto datu bāzi par faktisko sektora stāvokli 2001. gadā, ir vērtētas arī iespējamās atšķirības Latvijas lauksaimniecības sektora ienākumos (8. tabula).

8. tabula. Lauksaimniecības nozares ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas (ES KLP piedāvājumu salīdzinot ar faktisko 2001. g.)

Rādītāji	Vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām), milj. Ls			Pārmaiņas, % (+/-)	
	BA 2001.	2004. g.		2004. g. pret 2001. g.	2004. g. pret 2001. g.
		EU0	EU F	EU0	EU F
Augkopība	125.9	128.4	145.0	2	15
Lopkopība	153.2	164.5	182.4	7	19
Lauksaimniecības preču izlaide	279.1	292.9	327.4	5	17
Neatdalāmās blakus darbības	23.1	23.1	23.1	0	0
Lauks. "nozares" izlaide	302.3	316.0	350.7	5	16
Starppatēriņš	161.8	193.4	198.3	20	23
Bruto pievienotā vērtība	140.5	122.6	152.3	-13	8
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	107.6	87.5	117.2	-19	9
Ienākumi no lauksaimniecības darbības	102.8	80.5	110.2	-22	7

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem, pamatojoties uz LEK

Ražošanas apjomi aprēķinā saglabāti 2001. gada faktiskajā līmenī, bet atbalsta maksājumu apmēri noteikti, ņemot vērā 2001. gada faktisko sējumu platību, produkcijas apjomu un lopu skaitu, kā arī ES piedāvātās kvotas.

Pie EU F scenārija, lauksaimniecības produkcijas vērtība ar subsīdijām sasniegtu Ls 327,4 milj. - par 17% vairāk nekā faktiski 2001. gadā (piena pārdošanas apjomu pieaugums te nav iekļauts).

Atņemot visus maksājumus, kas nepieciešami ražošanas nodrošināšanai (starppatēriņu un citus), kā arī pieskaitot saņemtos maksājumus, kuri neattiecas uz konkrētiem produktiem, iegūstam sektora ienākumus. Minētos maksājumus pašlaik varam tikai aptuveni novērtēt, ievērojot to faktisko līmeni un sagaidāmās tendences.

Starppatēriņš novērtēts, ņemot vērā informāciju par degvielas, minerālmēslu un kombinētās lopbarības cenām ES (galvenokārt Vācijā) 2001. gadā, paredzot - līdzīgi produkcijas vērtības aprēķinam - attiecīgās cenas 2004. gadā Latvijā (vai nedaudz zemākas, paredzot, ka daļa minerālmēslu tiks iegādāti NVS par zemākām cenām). Paredzēta arī pārējo resursu cenu tuvināšanās ES līmenim (pieaugums vidēji par 20%). Prognozējot patērēto resursu apjoma

pārmaiņas, ir ņemtas vērā pēdējos gados Latvijā novērotās tendences. Šo aprēķinu rezultātā, ārpus lauksaimniecības iepirkto starppatēriņa preču vērtība prognozēta par 33% lielāka nekā 2001. gadā (Ls 150,7 milj. pret Ls 113,4 milj.), bet, ieskaitot lauksaimniecības sektorā saražoto, pieaugums novērtēts par 23%. Šo pieaugumu galvenokārt ietekmē starpība starp dīzeļdegvielas cenu Vācijā un Latvijā (78%), kā arī paredzētais cenu pieaugums resursu lielākai daļai par 15–30%. Pēc šāda parauga novērtēti arī pārējie maksājumi.

Scenārijam EU 0 ņemts vērā ražošanas samazinājums piena un cukurbiešu nozarē, attiecīgi samazinot arī izmaksas.

Šādi prognozējamais Latvijas lauksaimniecības sektora gūtais kopienākums 2004. gadā pieaugtu tikai par 7%. Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības šī aprēķina izpratnē ietver uzņēmējdarbības ienākumus, algotā darbaspēka ienākumus, kā arī visus no ienākuma maksājamus nodokļus.

Bet šajā rādītājā nav

- **ietverti Latvijas KLP Lauku attīstības programmā iespējamie maksājumi**
- **iekļautas nepieciešamās papildizmaksas**, lai lauksaimniecības uzņēmumi varētu izpildīt normatīvajos aktos noteiktās ES prasības.

2.4. KLP pasākumu ietekme uz lauku saimniecībām

Visā 2002. gada laikā sarunu procesā ES ir uzsvērusi:

- “Nelabvēlīgā saimniecību struktūra kandidātvalstīs, īpaši lielais mazo saimniecību skaits, noturīgā saimniekošana pašpatēriņam līdz ar augošo uz tirgu orientēto saimniecību sektoru Kopējai lauksaimniecības politikai rada virkni administratīvu un ekonomisku dilemmu.”
- Turpat ir vērtēts, ka “Galvenais risks pirmajos pievienošanās gados ir pārstrukturēšanās process, un Kopienas instrumenti būs saistīti ar augošo lauku bezdarbu un nabadzību, nespējot tieši skart cēloņproblēmu – alternatīvos ienākuma avotus.”
- Tas ir likts pamatā EK secinājumiem, ka “Pārmērīgas naudas injekcijas, izmantojot tiešos maksājumus atsevišķiem vienas profesionālās grupas segmentiem, radītu risku radīt nozīmīgas ienākumu un sociālās atšķirības jauno dalībvalstu lauku sabiedrībās, potenciāli radot nesabalansētību gan pašos lauku apvidos, gan starp pilsētām un laukiem.”

Pieņemot, ka ekonomikas likumi virza tautsaimniecības attīstību virzienā, kur resursu izmantošana sniedz lielāko labklājības pieaugumu, ka lauku ekonomikas divi noteicošie pieejamie resursi ir darbaspēks un zeme, kas vistiešāk savienojas lauksaimniecības nozarē, šajā analītiskajā pētījumā vēlamies novērtēt, kā EK piedāvātie lauksaimniecības sektora integrācijas nosacījumi varētu ietekmēt lauku saimniecības kā lauku ekonomikas pamatsūniņas attīstības potenciālu.

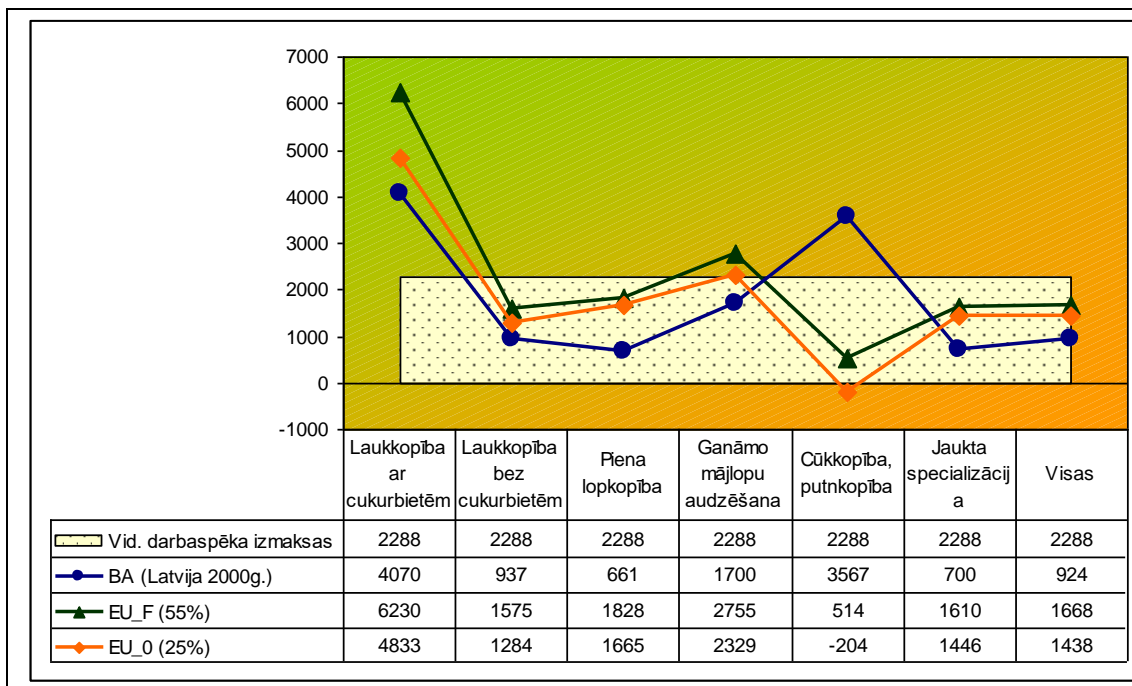
KTO ietekmes novērtēšanai uz lauku saimniecību ienākumu līmeni ir izmantoti SUDAT 2000. gada lauksaimniecības produkcijas ražotāju dati, pieņemot, ka kopējā tirgus ietekmē mainās cenas lauksaimniecības produkcijai, līdz ar to arī pirktais un pašražotās sēklas un lopbarības cenas, bet saražotās produkcijas apjoms un pārējās ražošanas izmaksas paliek nemainīgas. Tiešo maksājumu ietekme vērtēta, attiecinot KLP paredzētos tiešo maksājumu saņemšanas noteikumus uz SUDAT bāzē iekļauto saimniecību atbilstošajiem rādītājiem.

Aprēķinos TM saņemamais apjoms ir aprēķināts, attiecinot katru atbalsta pasākumu uz visām atbilstošajām platībām un mājlopu grupām, kaut praksē ne visas saimniecības pieprasa viņām pienākošās summas, tāpēc faktiskais atbalsta līmenis saimniecībās varētu būt mazāks kā šajos aprēķinos parādīts.

2.4.1. Ienākumu līmenis

Lai novērtētu ienākumu līmeni dažāda lieluma un struktūras saimniecībām, kurām ir principiāli atšķirīga darbaspēka piesaistīšanas sistēma, kā objektīvākais rādītājs šajā pētījumā izmantota neto pievienotā vērtība (jaunradītā vērtība) uz darbaspēka vienību. Tas ļauj novērst strukturālo atšķirību problēmas, kā arī novērtēt un iekļaut aprēķinā nealgotā darbaspēka samaksu.

Analizējot dažādas specializācijas saimniecību ienākumu līmeni (3 attēls), redzams - gan EU 0, gan EU F scenārijā, salīdzinot ar 2000. gadu, visās saimniecību grupās neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību palielinās.

3 attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību dažādos scenārijos pa specializācijas virzieniem, LVL/LDV

Avots: pēc LVAEI aprēķiniem balstoties uz SUDAT datu bāzes

Izņēmums ir cūkkopības un putnkopības saimniecības, kuru rādītāji ir ievērojami zemāki visos scenārijos, jo zemākas ir gan ES cenas cūkkopības un putnkopības produkcijai, gan atbalsta maksājumu līmenis, kaut gan pēc Latvijas 2000. gada rezultātiem šai saimniecību grupai bija otrā lielākā pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību aiz laukkopības saimniecībām, kas nodarbojas arī ar cukurbiešu audzēšanu.

Tomēr, ja salīdzina lauksaimniecības sektora ienākumu līmeni ar vidējās darbaspēka izmaksām tautsaimniecībā, kas salīdzināšanai raksturotas kā vidējā tautsaimniecībā nodarbinātā bruto darba alga, kurai pierēķināts darba devēja sociālais nodoklis, redzams, ka tikai divās no analizētajām grupām – laukkopības saimniecībās ar cukurbietēm, kā arī ganāmo mājlopu audzēšanā - neto pievienotās vērtības līmenis uz vienu gada vidējo strādājošo būtu lielāks par tautsaimniecības vidējo darbaspēka izmaksu līmeni, turklāt - šajos aprēķinos nav ievērtēta ieguldītā kapitāla kā ražošanas faktora atalgojums (apmaksā), un šīs nozares saimniecības pēc savas fondapbruņotības ir lauksaimniecības līderes.

2.5. Vai ar gūtajiem ieņēmumiem pietiks Latvijas lauksaimniecības sektora attīstībai

Iepriekšējie secinājumi balstījās uz aprēķiniem, pieņemot, ka ražošanas struktūras nemainās un Latvijas lauksaimnieki *piepilda* visas kvotas jau pirmajā iestāšanās gadā.

Tomēr dzīvē laikam tā nebūs. Ražotāji mēģinās pielāgoties jaunajai tirgus un valsts atbalsta situācijai, attiecīgi pārkartojot savu ražošanu.

Lai vismaz daļēji ievērtētu šos procesus, iestāšanās sarunu pavērtās iespējas esam analizējuši, izmantojot LVAEI rīcībā esošo LAPA modeli. Tika izanalizēti abi ES piedāvājumi, un rezultāti parādīti 9. tabulā, kā rādītāju pārmaiņu koeficienti, attiecinot attiecīgos rādītājus, kādi tie būtu, ja īstenotos EK sākotnējais piedāvājums, un kādi tie varētu būt saskaņā ar modeļēšanas rezultātiem pēc sasniegtajiem sarunu rezultātiem.

Latvijas lauksaimniecības sektora attīstības perspektīvas tika vērtētas, balstoties uz šādiem rādītājiem (kritērijiem):

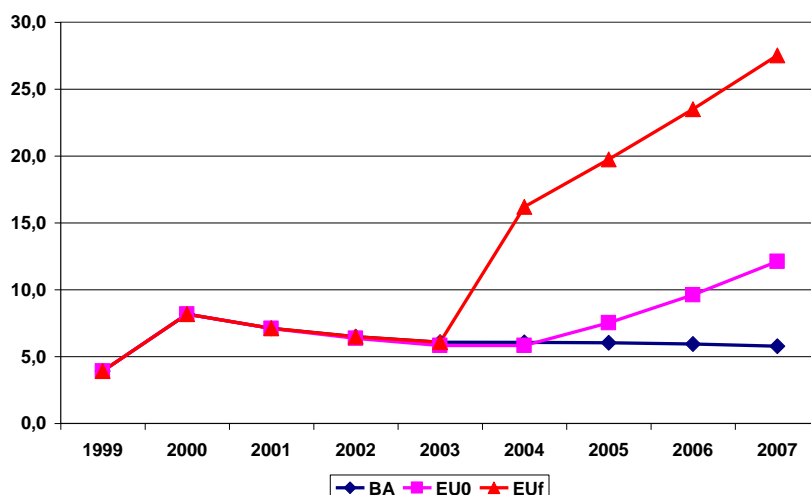
- lauksaimnieciskās produkcijas ražošana (realizācija);
- zemes izmantošana lauksaimniecībā;
- darbaspēka izmantošana lauksaimniecībā;
- lauksaimniecības nozares ienākums;
- valsts atbalsts.

a) Ražošanas veicināšanas atbalsts

Sektora ražošanas attīstības perspektīvas lielā mērā atkarīgas no valsts atbalsta pasākumiem, kas realizēsies nākotnē. Latvijā atbalsta pasākumu loma ir ļoti svarīga, jo bez veicināšanas pasākumiem Latvijas lauksaimniecība nevarēs kļūt par efektīvu, industriāli attīstīto nozari. Pievienojoties ES, iespējama atbalsts Latvijas lauksaimniecībai var būtiski palielināties abos ES integrācijas scenārijos (EU0 un EUF), salīdzinot ar Latvijas Republikas pašreizējo politiku (BA).

Iestājoties ES pie nosacījuma, ka tiešā atbalsta maksājumi tiks administrēti, izmantojot standartshēmu un ievērojot references rādītāju lielumus, par kuriem panākta vienošanās integrācijas sarunu laikā, **tiešais atbalsts lauksaimniecības ražotājiem, 2004. gadā varētu pieaugt līdz Ls 16,2 milj. EUF scenārijā.** Ilustratīvi tas parādīts 3.attēlā.

3. attēls. Prognozētais valsts tiešo maksājumu līmenis Latvijas lauksaimniecībai periodā no 1999. g. līdz 2007. g., milj. Ls

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem

Savukārt, **EU0 scenārija īstenošanas gadījumā, iestāšanās gadā ES faktiskais tiešais atbalsts lauksaimniecībai varētu būt līdzvērtīgs pašreizējam tiešo maksājumu līmenim – aptuveni Ls 6 milj. , ar gadiem palielinoties un sasniedzot ES atbalsta līmeni tikai 2013. gadā.**

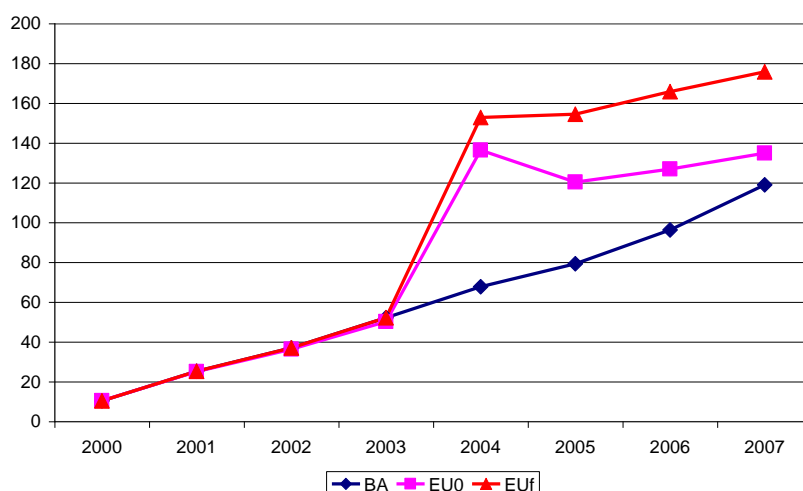

b) Sektora izaugsme

Atbalsta politikas ietekmē var būtiski atšķirties visa turpmākā Latvijas lauksaimniecības attīstība. To parāda arī modeļa izmantošanas rezultāti. Jau 2004. gadā ar sarunu noslēgumā panāktajiem noteikumiem iespējama ražošanas palielināšanās jau par 39%, salīdzinot ar 34% janvāra scenārija gadījumā. Bet būtiskākā atšķirība parādās turpmākajos gados.

Tā izpaužas arī lauksaimniecībā strādājošo ienākumu palielināšanās (4. attēls), kas pēc iestāšanās ES pastāvīgi pieaugtu. Būtiskākā atšķirība starp janvārī piedāvāto ES pozīciju un Latvijas panākto sarunās, tātad, izpaudusies atbalsta maksājumu un ienesīgo produkcijas veidu ražošanas ierobežojumu "atbīdīšanā". Un visizšķirošākā te ir bijusi piena pārdošanas kvotas ietekme.

4. attēls. Prognozētais lauksaimniecības ienākums periodā no 1999. g. līdz 2007. g., milj. Ls

Avots: pēc LVAEI aprēķinu rezultātiem

c) Resursu izmantošana

Atbalsta maksājumu līmenis un ražošanu ierobežojošie pasākumi būtiski ietekmē resursu izmantošanu lauksaimnieciskajā ražošanā, kaut prognozējams, ka ražošanas efektivitātes un produktivitātes palielināšana izraisīs nozīmīgu **izmantotās lauksaimniecības zemes platības samazinājumu. Atkarībā no lauksaimniecības politikas attīstības scenārija, faktiskā ražošanā izmantotās zemes platība nozīmīgi atšķirtos.** Tā, piemēram, 2007. gadā EUf scenārija īstenošanās gadījumā prognozējams, ka izmantotās lauksaimniecības zemes platība būtu pat 1,16 reizes lielāka kā EU0 scenārija gadījumā. Iemesls tam ir, galvenokārt, kvotu mazāk ierobežotie piena ražošanas apjomi, kā arī ierobežoto tiešo maksājumu ietekmētie lauku un dažu citu produktu ražošanas apjomi.

Līdzīgas tendences vērojamas arī **darbaspēka** izmantošanā. Tikai EUf scenārija gadījumā lauksaimniecības ražošanas pieaugums pieļauj nozīmīgu darbaspēka samazinājuma palēninājumu un stabilizāciju analizējamā perioda beigās, kas liecina arī par lauksaimniecības nozīmes saglabāšanos lauku teritoriju ekonomikā. Prognozētais lauksaimniecības ražošanās iesaistīto pilna laika cilvēku skaits sasniegtu 2-3% no kopējā tautsaimniecībā nodarbināto skaita 2004.-2005. gadā.

d) Lauksaimniecības sektora ienākums

Sarunās sasniegtais rezultāts, kaut nenodrošinātu strauju lauksaimnieku ienākumu palielināšanos, vienīgi šī scenārija īstenošanās gadījumā arī pēc Latvijas iestāšanās ES varēs saglabāties stabils ienākuma augšanas tendences, pat neievērtējot no struktūrfondiem pieejamos līdzekļus. Tas ļautu izlīdzināt atšķirības starp lauksaimniecībā un citās tautsaimniecības nozarēs strādājošo ienākumiem.

e) Lauksaimnieku sabiedrības nākotnes ieguvums 2002. gadā

Iepriekš vērtējām sarunu ieguvumus, rēķinot maksājumu pieejamās aploknes, pārdošanas apjomus cenu ietekmē. Sektora modelis ļauj ieskatīties nākotnē, arī no saimnieku redzes punkta skatoties. 9. tabulā ir apkopoti Latvijas iestāšanās sarunu iznākuma lauksaimnieciskā novērtējuma koeficienti. Sarunu rezultātā gūtie pozīcijas uzlabojumi, piemēram jau 2004. gadā ļautu Latvijas lauksaimniecības sektoram gūt par 12% lielāku ienākumu (tajā neievērtējot lauku attīstības maksājumus) kā būtu gadījumā, ja sarunas noslēgtos ar ES janvāra piedāvājumu. Triju gadu laikā šis efekts palielinātos jau līdz 1,3 reizēm. Līdzīgi vērtēta arī atbalsta apjoma un tirgus ieņēmumu attīstība.

9. tabula. "Sarunu" koeficienti, kas aprēķināti balstoties uz dinamisko pieeju

	Ienākums			Atbalsts			Tirgus ieņēmumi		
	Scenāriji		K	Scenāriji		K	Scenāriji		K
	EU0	EU6		EU0	EU6		EU0	EU6	
2004	136	153	1,12	5,8	16,2	2,78	276	296	1,07
2007	135	176	1,30	12,1	27,5	2,27	253	300	1,18

Avots: LVAEI modelēšanas rezultāti

3. Vai varam nomierināties?

Pēc gadu ilgušā sasprindzinājuma jaunā gada gaidās varētu gribēties pierimt un izbaudīt sava darba augļus. Bet vēl ir daudz par agru to darīt. Iepriekš analizētie sarunu rezultāti pielīdzināmi tik vien kā auglīšu aizmetņiem, kuri vēl ilgi jābriedina, līdz varēs tikt pie ražas.

Vēl daudzas nelaimes (riski) var nākt un padarīt sasniegto par faktiski nebijušu. Šodien tikai par dažiem no tiem.

3.1. Saimniecībām un uzņēmumiem jā sagatavojas darbam ES

Lai uzņēmumi ar savu produkciju varētu piedalīties vienotās Eiropas tirgus telpā un gūt no tās ienākumus, tajā skaitā arī garantētās piena un citu produktu cenas, **ražošanai jāatbilst noteiktajām vides, sanitārijas, higiēnas un veterinārajām prasībām**. Tas prasīs daudz resursu, bet - galvenais - gan valsts iestāžu, gan uzņēmēju kopēju izpratni par prasību būtību un atbilstības novērtēšanu.

Ne mazāk svarīga ir **ražošanas efektivitātes paaugstināšana** - gan ražojot labākas kvalitātes produktu, ko var pārdot par augstāku cenu, gan izmantojot resursus taupošākus ražošanas paņēmienus. Lauksaimniecības ražotājiem jāiemācās labāk pārdot, bet pārstrādes uzņēmumiem jāaprod, ka par izejvielām būs jāmaksā vairāk.

3.2. Latvijas sabiedrības un valdības pārliecināšana par valsts atbalsta nepieciešamību lauksaimniecības un lauku attīstībai

Jau iepriekš uzsvērām, ka ES no sava budžeta finansē tikai nedaudz vairāk par 2/3 no kopējā Latvijas lauksaimniecībai un laukiem pieejamā atbalsta. Un tikai 1/5 no šī apjoma būs pieejama bez Latvijas līdzfinansējuma. Bet TM papildmaksājumi līdz pat 2012. gadam būs pilnībā jāfinansē no valsts budžeta. **Kopā tas prasītu Ls 40 tūkst. jau 2004. gadā, turpmāk pieaugot līdz gandrīz Ls 55 milj. tikai mūsu valsts atbalsta finansēšanai**. Bet nepieciešamo reģistru izveidei resursus grūti atrast jau šodienas valsts budžetā...

3.3. Latvijas valstij un ražotājiem jāizveido nepieciešamās dienesti

Lai arī Latvijā varētu īstenot ES spēkā esošo KLP, ir gan jāizveido vai jānostiprina tirgus novērošanas un intervences struktūras, gan jāattīsta atbildīgās institūcijas par pārtikas drošību, ekonomiskās informācijas uzkrāšanas un analīzes struktūras. Īpaša vieta šajā institucionālajā struktūrā ir **tiešo maksājumu administrēšanas un kontroles sistēmai (IAKS)**. Ir pilnīgi skaidrs, ka neviens pats eiro Latvijas lauksaimniecībā neieplūdīs, kamēr Latvijā nebūs izveidota IAKS.

Un vēl jau būs arī ES KLP reformas turpinājums, ar solītiem jauniem dokumentiem jau martā ....

Šim un vēl daudz kam citam mums atlikuši kopumā 16 mēneši un 11 dienas.